

Witold Kwaśnicki

Czy podręczniki ekonomii muszą być tak bardzo podobne do siebie?

Kilkanaście lat temu J. Bradford DeLong, kiedy pisał na swoim blogu o zamiarze napisania nowego podręcznika do makroekonomii, stwierdził, że w przypadku nowego podręcznika do ekonomii jego zawartość nie może być radykalnie inna od istniejących na rynku, że ok. 85% treści powinna być zbliżona do tej do której przyzwyczajeni są prowadzący wykłady, a co najwyżej 15% mogą to być inne, specyficzne treści, nieobecne w innych podręcznikach. Można się domyślać, że powodem tego jest swego rodzaju konserwatyzm prowadzących wykłady z ekonomii, że jeśli będzie to radykalnie inny podręcznik to nie zaproponują go swoim studentom choćby z tego powodu, że sam wykładowca musiałby włożyć bardzo dużo wysiłku w przygotowanie nowych treści wykładów. Chyba coś jest na rzeczy, bo jeśli się przeanalizuje te najpopularniejsze podręczniki do nauki ekonomii to ich tematyka jest bardzo zbliżona, różnice są jedynie w rozłożeniu akcentów, drobne poszerzenie lub zmniejszenie objętości diskutowanych tematów, zamiana kolejności prezentowanych treści, itp.

Bardzo rzadko zdarza się by autor podręcznika zdecydował się na radykalną zmianę struktury i treści podręcznika do nauki ekonomii. Jedynym znanym mi autorem, który podjął się takiego zadania jest Mark Skousen. Pierwsze wydanie jego podręcznika ukazało się w 2000 roku i miało objętość 369 stron. Trzy kolejne poszerzone wydania ukazały się w latach 2008, 2010 i 2014 (wszystkie wydane przez *Capital Press*). To ostatnie, czwarte wydanie ma już 708 stron i stało się podstawą do polskiego tłumaczenia tego podręcznika. *Logika ekonomii* Marka Skousena wydana została po polsku w kwietniu 2015 roku przez Fijorr Publiushing. Przed tym jak skomentuje i opiszę *Logikę ekonomii* Marka Skousena chciałbym napisać kilka uwag ogólnych.

Doświadczenie studenta i praktyka

Wtedy, kiedy Patrick Jake O'Rourke pisał *Wykończyć bogatych*, książkę, którą naprawdę warto przeczytać, którą polecam swoim studentom, *Logika ekonomii* Marka Skousena nie była jeszcze dostępna. Myślę, że gdyby O'Rourke ją przeczytał to nie miałby tak krytycznego stosunku do podręczników ekonomii. By zachęcić do przeczytania książki O'Rourke pozwolił sobie zacytować jej fragmenty, odnoszące się do kwestii nauczania ekonomii i podręczników ekonomii. O'Rourke uczciwie przyznaje się, że „w sprawach ekonomii jestem zielony, jak każdy. Nie interesowałem się nią jako dziecko, bo dzieciaki po prostu nią się nie zajmują. ... Na studiach również nie interesowałem się ekonomią. Utożsamiałem się ze wspaniałą tradycją akademickiej cyganerii obejmującą XV-wieczne szaleństwa Franciszka Villona i dzisiejsze turnee rock n'rollowego zespołu „Phish”. Dla uniwersyteckich nonkonformistów nie ma nic bardziej żalosego niż chodzenie na zajęcia z biznesu. ... Wszyscy byliśmy ponad to. Studiowaliśmy literaturę, antropologię i technikę wyrobu ceramiki. Poszukiwaliśmy, dociekaliśmy, rośliśmy - choć przede wszystkim, w zależności od płci, rosły nam baki na policzkach albo włosy na nogach. Nie powstało nam w głowie, że prawdziwymi intelektualistami były owe kujony, które biegały na wykłady z ekonomii. Nigdy nie uświadomiliśmy sobie, że borykanie się z koncepcją zagregowanej podaży i popytu było zadaniem ambitniejszym, niż pisanie pracy na temat „Wpływu *cool jazzu* na poezję Edgara Allana Poe”. To, czym oni się zajmowali, było nie tylko trudniejsze do zrozumienia niż teorie

Margaret Mead na temat życia erotycznego na wyspach Polinezji, ale i dalece ważniejsze. Istnieje ledwie kilka rzeczy, które są rzeczywistym motorem życia. Nieglazurowana ceramika w żadnym razie się do nich nie zalicza. ... idee ekonomiczne zupełnie nas nie interesowały. Prawdę mówiąc, studentom ekonomii też *były* one obojętne. Ekonomia nie była przedmiotem, który wybrali, bo zafascynowała ich elegancja zależności ekonomicznych, albo dlatego, że bez działalności gospodarczej ludzkość nie mogłaby przetrwać. Poszli studiować ekonomię (i potem o niej zapomnieli), żeby bez trudu znaleźć pracę u kogoś, kto kiedyś również poszedł studiować ekonomię (i wszystko zapomniał).”

Po studiach O'Rourke został dziennikarzem i wiele podróżował po świecie, ale jak sam pisze „nadal ignorowałem zasady ekonomii, mimo że miałem legitymację prasową i styczność z najdonioślejszymi wydarzeniami ekonomicznymi XX wieku”. Pewien przełom w myśleniu O'Rourke nastąpił w latach siedemdziesiątych, kiedy (jak on to ujął) „ekonomia zmieniała się równie często, jak zmieniało się wówczas seksualnych partnerów”. Były to czasy kiedy „największymi mocarstwami świata kierowała grupa wyjątkowych ekonomicznych głupków: Nixon, Carter, Mao, Harold Wilson, George Pompidou, Leonid Breżniew”. Dziwnym jednak trafem O'Rourke, mimo, zdał sobie nawet sprawę z tego, że „pieniądze mają to samo znaczenie dla polityków, co drzewo eukaliptusowe dla misia koala. Służą im za jedzenie, wodę, dom i coś, na co leją” nie wytrwał w poszerzeniu swej wiedzy o gospodarce i ekonomii. Kiedy w latach dziewięćdziesiątych pracował jako międzynarodowy korespondent zdecydował o powrocie do „studentckich podręczników do ekonomii, żeby coś z tego pojąć”. Jednakże, jak pisze, także i wtedy „ponownie i z nie mniejszą siłą dopadło [go] dawne bitnikowskie uprzedzenie. Tym razem jednak nie dotyczyło ono studentów biznesu, ale autorów podręczników, z których musieli się uczyć. Wyszło na jaw, że profesorzy ekonomii również są ekonomicznymi idiotami”.

Szybko doszedł do wniosku, że można „doznać szoku, gdy jako dorośli przeglądamy podręczniki do ekonomii. ... Pisane są infantylnie i jednocześnie niezrozumiale, bajeczka dla dzieci napisana stylem kultowego dramaturga. Ton podręczników jest pomieszaniem protekcjonalności rzecznika prezydenta i luzactwa Clintona. Profesorska błyskotliwość jest nudniejsza niż profesorski wykład, potrafi zanudzić na śmierć, aby tylko wykazać profesorską ważność. Żadnego prawa ekonomicznego, nawet równie prostego jak to: „Kiedy czegoś jest więcej, kosztuje mniej”, nie można przedstawić bez rozbudowanych wykresów, które następnie tłumaczy się rebusami, pełnymi dziwacznych znaków i symboli. Inaczej w oczach profanów nauki ekonomiczne nie wydawałaby się równie głębokie i tajemnicze, co chemia organiczna”.

Naturalnie O'Rourke interesuje się najpopularniejszym wówczas podręcznikiem, czyli *Ekonomią* Samuelsona i Nordhousa (pierwsze wydanie podręcznika Samuelsona ukazało się w 1948 roku). Kiedy przeczytał ten podręcznik doznał kolejnego szoku. Zdaniem O'Rourke „profesor Samuelson ... okazuje się niemal takim samym głupkiem, jak ja i moi koledzy w latach 60. *Marks był najbardziej wpływowym i spostrzegawczym ze wszystkich krytyków ekonomii wolnorynkowej* czytamy na stronie siódmej. Wpływowym? Zgoda. Niewiele brakowało, żeby doprowadził do III wojny światowej. Ale spostrzegawczy? Samuelson ciągnie dalej: *Marks mylił się w wielu sprawach (...) ale to nie pomniejsza jego statusu ważnego ekonomisty*. A co pomniejszałoby? To, że mylił się w wielu sprawach - czy to, że zrobił dziecko opiekunce do dziecka?”

O'Rourke przeglądał też inne podręczniki, wiele z nich „to, co zawierają nie jest już w tak oczywisty sposób niesłuszne, ale to, co głoszą, nic jest bynajmniej bezdyskusyjne”. Jako przykład swoistego stylu pisania O'Rourke podaje trzy pierwsze zdania z *Macroekonomics* (Makroekonomii) Davida C. Colandera, którą to książkę podarował mu sąsiad, Eric Owen, uczęszczający na wykłady z ekonomii na Uniwersytecie New Hampshire: „*Kiedy artysta patrzy na świat, widzi kolory. Kiedy muzyk patrzy na świat, słyszy muzykę. Kiedy ekonomista*

patrzy na świat, widzi symfonię zysków i strat” O’Rourke komentuje to w swój swoisty sposób: „No nie, niech ktoś zmieni płytę, bardzo proszę...”

Jak zauważa O’Rourke: „Ekonomiści uważają, że przedmiotem ich badań są produkcja, dystrybucja i konsumpcja. Produkcja wymaga jednak rzeczywistych umiejętności, zatem nie mogą jej uczyć profesorowie ekonomii, ponieważ musieliby wiedzieć, jak się do tego zabrać. Konsumpcja natomiast jest nader prywatną sprawą. Dotyczy wszak papieru toaletowego, prezerwatyw, mrożonej pizzy, którą wyjada się w środku nocy prosto z mikrofalówki, lub papierosów ukrytych w garażu przed żoną, która jest przekonana, że rzuciłeś palenie. Dlatego nauki ekonomiczne wolą koncentrować się na dystrybucji. Kiedy ekonomiści mówią o dystrybucji, mają na myśli dystrybucję wszystkiego, nie tylko gotowych produktów, takich jak pizza i mikrofalówki do ich rozmrażania. Istnieje jeszcze dystrybucja surowców, np. nasion i nawozów do produkcji dodatków do pizzy, produktów petrochemicznych niezbędnych do wytworzenia plastikowych opakowań, w których podgrzewa się jedzenie w mikrofalówkach. Jest też dystrybucja pracy, czyli wysiłku potrzebnego do zamrożenia wszystkich pizz i zbudowania mikrofalówek. Na koniec zaś dystrybucja kapitału, czyli pieniędzy koniecznych dla zakupu plastikowych laminatów i reklamowania pizzy, która smakuje jak ów laminat”.

Jak wiele jest słuszności w spostrzeżeniu O’Rourke, że „studiowanie ekonomii polega na zgłębianiu dwóch dziedzin, nauki ekonomiczne dzielą się bowiem na mikro- i makroekonomię. Mikroekonomia zajmuje się zachowaniami indywidualnymi, makroekonomia natomiast bada je jako całość. Oznacza to, że w przypadku mikroekonomii ekonomiści myślą się w indywidualnych przypadkach, a w przypadku makroekonomii myślą się generalnie. Technicznie rzecz biorąc, mikroekonomia dotyczy pieniędzy, których nie mamy, a makroekonomia, tych, których brakuje rządowi”.

Jakże ciepło się robi na sercu zwolennikowi szkoły austriackiej w ekonomii kiedy może przeczytać u O’Rourke, że „aby zrozumieć ekonomię, nie musimy znać matematyki, ponieważ jej dziedziną nie są abstrakcyjne reguły, lecz kuchenki mikrofalowe, krowy produkujące haubice, silniki parowe, dzierganie skarpet, wytwarzanie snowboardowych desek, pułapek na myszy ...”

Ekonomia czy ekonomika?

Próba odejścia od standardowego nauczania ekonomii (choć nie tak radykalnego jak książka Marka Skousena) jest podręcznik Wiesława Sameckiego pt. *Wprowadzenie do ekonomiki*. Proszę zauważyć, że Samecki nie użył powszechnego w Polsce określenia ‘ekonomii’ a mającego swe uzasadnienie słowa ‘ekonomika’. W wielu językach istnieje rozróżnienie pomiędzy określeniami stosowanymi w kontekście dyskusji o realnej gospodarce i teorii procesów gospodarczych. W świecie anglosaskim używa się na to dwóch terminów ‘*economy*’ i ‘*economics*’. W Polsce kiedy używamy określenia ‘ekonomia’ to dopiero z kontekstu możemy zorientować się czy chodzi o gospodarkę czy teorię ekonomii. Samecki słusznie proponuje by rozróżniać te sfery i kiedy mówimy o gospodarce używać określenia ‘ekonomia’ natomiast w przypadku rozważań teoretycznych nad gospodarką o ‘ekonomice’. Tak było w przeszłości, tuż po odzyskaniu niepodległości, założyciel liberalnej Szkoły Krakowskiej w ekonomii, prof. Adam Krzyżanowski opublikował w 1919 *Założenia ekonomiki*, natomiast jego uczeń Edward Taylor, twórca tzw. Poznańskiej Szkoły Ekonomicznej, opublikował w 1936 roku *Wstęp do ekonomiki*, a w latach 1957/1958 dwa tomy *Historii rozwoju ekonomiki*.

W przedmowie do swego podręcznika Samecki zadaje retoryczne pytanie: ”Czy możliwe jest, by w podręczniku fizyki obok wykładu na temat teorii pola elektromagnetycznego znalazł się wykład o budowie i eksploatacji tramwaju?” Dlatego chyba zgodzić się trzeba z jego opinią, że „mieszanie ekonomiki z polityką gospodarczą jest błędem zarówno z

merytorycznego punktu widzenia, jak i ze stanowiska dydaktyki. Jest to sprzeczne przede wszystkim z epistemologiczną zasadą odrębności, która jest podstawą istnienia każdej uznanej dziedziny wiedzy. ... Łączenie przedmiotu ekonomiki z przedmiotem polityki gospodarczej szkodzi procesom uczenia i studiowania teorii ekonomii.” Samecki zwraca uwagę, że „teoria ekonomii wymaga myślenia w kategoriach rzadkości, podczas gdy polityka gospodarcza wymaga myślenia w kategoriach celu” i dlatego całkowicie należy zgodzić się z jego opinią, że „ekonomista od początku swych studiów karmiony taką mieszanką zawsze będzie miał kłopoty z rozgraniczeniem, gdzie kończy się teoria, a zaczyna polityka i *vice versa*. Postępując w ten sposób nie da się wykształcić dobrych teoretyków. A bez dobrych teoretyków ekonomii nie ma dobrych polityków gospodarczych.”

Wiesław Samecki nie poddaje się presji tradycyjnego podziału na mikroekonomię i makroekonomię. Zagadnienia mikro- i makro- przeplatają się nawzajem, tworząc spójną całość. Samecki, jako jeden z bardzo niewielu autorów podręczników, zwraca też uwagę na to, że korzeni współczesnej analizy ekonomicznej nie należy szukać w tradycyjnie uznawanym za podstawowe dziele Adma Smitha *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów* (opublikowanej w 1776 roku i w skrócie nazywanym *Bogactwem narodów*), a w napisanym w 1730 roku i wydrukowanym w 1755 roku dziele Richarda Cantillona *Essai sur la nature de commerce en general* (polskie tłumaczenie *Ogólne rozważania nad naturalnymi prawami handlu* ukazało się w 1938 roku, sześć lat po tłumaczeniu dzieła Cantillo na język angielski). Samecki uznaje nawet, że „ojcostwo ekonomiki należy ... przypisać Richardowi Cantillonowi”.

We wstępnej części pierwszej przedstawione zostały takie ważne z punktu widzenia zrozumienia zjawisk gospodarczych zagadnienia jak: powstanie systemu naukowego ekonomii, przedmiot i metoda ekonomiki, prawa ekonomiczne, czynniki gospodarcze i czynniki produkcji. W ostatnim rozdziale tej pierwszej części Samecki omawia dwa przeciwstawne systemy ekonomiczne: system gospodarki rynkowej i system gospodarki planowej.

Pozostałe trzy części podręcznika Samecki podporządkowuje przyjętej przez niego definicji gospodarowania, którą streszcza on w „ile produkować, co i jak produkować oraz dla kogo produkować?”. Dlatego część druga odnosi się do problemów wielkości produkcji (czyli tradycyjnym zagadnieniem makroekonomicznym). Omówiono tu zagadnienie dochodu narodowego, oszczędności, konsumpcji i inwestycji, pieniądza i roli banku centralnego, poziomu cen i bezrobocia, handlu zagranicznego oraz cyklu koniunkturalnego.

W części trzeciej autor wraca do problemów mikroekonomicznych i skupia się na analizie struktury produkcji i metodach wytwarzania. W pierwszy rozdziale tej części opisuje on mechanizmy rynkowe i proces formowania ceny rynkowej. Kończy te rozważania uwagami na temat ekonomicznego znaczenia ceny rynkowej. W pozostałych trzech rozdziałach części trzeciej Samecki omawia teorię zachowania się konsumenta, zagadnienie równowagi przedsiębiorstw a oraz teorię produkcji (czyli próbę odpowiedzi na pytanie ile i jak przedsiębiorstwo ma produkować?).

W części czwartej przedmiotem analizy jest, dokonujący się za pomocą mechanizmów rynkowych, ‘pierwotny podział dochodu narodowego’. Przedstawione zostały procesy wyceny czynników produkcji, a także zanalizowano cztery podstawowe postaci dochodów: rentę, płacę, procent i zysk. Pytaniem podstawowym jest jak różne czynniki produkcji, np. ziemia, praca i kapitał, oraz szeroko rozumiana przedsiębiorczość, są wyceniane przez rynek. Ta dokonana przez rynek wycena czynników produkcji staje się jednocześnie wyznacznikami dochodów właścicieli tych czynników. Wiesław Samecki zwraca naturalnie uwagę, że ten pierwotny podział jest obecnie modyfikowany (a w istocie zniekształcony) przez różnego rodzaju redystrybucję dokonywaną przez państwo, np. poprzez system podatkowy i różnorodne programy rządowe. Ta redystrybucja prowadzi do ‘wtórnego podziału dochodu

narodowego'. Samecki uznaje, że problematyka ta należy 'przedmiotu polityki gospodarczej, który jest poza zasięgiem naszych zainteresowań'.

Zygmunta Herynga *Logika ekonomii*

Kilkanaście lat temu napisałem artykuł o opublikowanym w 1896 roku, zapomnianym dziele polskiego ekonomisty Zygmunta Herynga. Ciekawostką jest to, że Heryng zatytułował swoją książkę tak jak Skousen – *Logika ekonomii*. Naturalnie książka Herynga nie jest podręcznikiem, ale studium ekonomii mogą nauczyć się z niej wiele. Mimo, że od czasu jej publikacji minęło prawie 120 lat wiele z tego co napisał Zygmunt Heryng jest aktualne i warte poznania. Tak jest np. z, przedstawionymi w części drugiej, logicznymi podstawami badań ekonomicznych. Heryng opisuje tam podstawowe pojęcia logiki oraz ogólne zasady badania naukowego (analiza, synteza abstrakcja, dedukcja, indukcja, analogia). W części tej Heryng nie stroni od uwag dotyczących natury samego procesu badawczego. Jakże współcześnie (mimo archaicznego języka, ale tak pisało się w końcu XIX wieku) brzmią propozycje Herynga: „Zwrot ten ku prawom myślenia będzie – sądzimy – ze wszech miar dla teorii ekonomii korzystnym. –Tylko w logice bowiem pozyskać można trwałą podstawę do krytycznego badania i uniknąć owej dowolności, znamionującej często zarówno tych ekonomistów, którzy nowe uogólnienia pośpiesznie tworzą, jak i tych, którzy dawniejsze lekkomyślnie odrzucają. Logika ekonomii nie zastąpi wprawdzie twórczości naukowej, lecz skieruje ją na właściwe tory, uchroni niejednokrotnie myśl ekonomiczną od zbaczania na manowce i wyświekli przyczyny dla których w tym lub innym wypadku zboczenie takie nastąpiło.” (s. XV)

Często wyrażany jest pogląd, że wiek XX to okres stałego formalizowania i matematyzowania analizy ekonomicznej. Heryng odniósł się do tego, co nazwał 'skłonnością do zbyt ścisłego formułowania pojęć i funkcji'. Uwaga poczyniona na str. 157 jest tak trafna, że warta jest przytoczenia w brzmieniu dosłownym: „Badania przyrody doprowadziły w wielu wypadkach do uogólnień tak prostych i prawidłowych, iż przy abstrakcyjnym zwłaszcza traktowaniu zjawisk, stosunki wśród zjawisk tych zachodzące dawały się ująć w proste bardzo formuły. Powstał stąd pochop do przypuszczenia, iż wszelkie procesy przyrodnicze, a nawet społeczne [...] dadzą się objaśnić na mocy najprostszych zasad oraz wyrazić w najprostszych matematycznych wzorach. Dopiero w ostatnich czasach bardziej staranne i ścisłe badania pokonały, iż nawet przyroda w konkretnych swych zjawiskowych przebiegach bynajmniej nie jest taką prostą, jak to mniemano, poszukiwanie zaś prostych formuł dla skomplikowanych zjawisk społecznych, z góry uznane musi być za bezowocne. Pomimo tego dotychczas jeszcze w ekonomii ostały się uogólnienia, których prostota i ścisłość całkiem jest pozorną, a wiara w tego rodzaju uogólnienia i opieranie na nich dalszych wywodów staje się często bardzo źródłem sofizmatów.”

Jako przykład „zboczeń naukowych” Heryng podaje „zbyt proste sformułowanie prawa popytu i podaży”, prawa Malthusa o stosunku przyrostu ludności do przyrostu środków żywności, żelazne prawo Ricarda „iż płaca robotnicza nie może się ani stale podnieść, ani zniżyć po nad poziom, przy którym zaspokojone będą najniezbędniejsze potrzeby robotnika.”

Naprawdę wartym przeczytania jest Rozdział XII „Moment naukowego traktowania zjawisk ekonomicznych”. Jest to ostatni rozdział pracy Herynga i w pewnym sensie można uznać go za propozycję przyszłego programu badawczego w ekonomii. Mimo upływu ponad wieku od napisania tego rozdziału ogromna część propozycji Herynga uznana może być za w pełni aktualną. Heryng zaczyna od propozycji podziału ekonomii na opisową i teoretyczną. Badania teoretyczne dotyczyć mogą „wzajemnej zależności funkcjonalnej pomiędzy zasadniczymi czynnikami, występującymi w danej fazie, albo też genetycznej zależności pomiędzy kolejno następującymi po sobie fazami ewolucji gospodarczej.” Stąd kolejny postulat Herynga by ekonomię teoretyczną 'rozpołować' na *statykę i dynamikę ekonomiczną*.

W badaniach teoretycznych abstrakcja odgrywać powinna dominującą rolę, dbając jednocześnie o pełny obiektywizm. Procesy gospodarcze należy tak badać „jak gdyby świadomość na nie zupełnie nie oddziaływała, gdyż ciągłe śledzenie za drobnymi zmianami, występującymi w każdej chwili pod jej wpływem w różnych sferach życia gospodarczego, uniemożliwiłoby proces badania.” (s. 276) Zaraz po tym dodaje, jakby w duchu Szkoły Austriackiej, że „po należytem już wyjaśnieniu teoretycznym procesów ekonomicznych tem bardziej staje się koniecznem uwydatnić znaczenie świadomości w życiu ekonomicznem.”

Heryng zwraca uwagę, że w zwłaszcza ekonomii, dążenie do prawdy powinno iść zarówno poprzez naukowe badanie procesów społeczno-gospodarczych jak i przez „artystyczne odtworzenie”. W analizie ekonomicznej „zarówno dedukcyjna, jak i indukcyjna metoda badania wskutek zmiennych a złożonych warunków organizacji społecznej do złudnych najczęściej prowadzą wyników” dlatego „plastyczny, prawdą drgający obraz życia społecznego” powinien być cennym uzupełnieniem procesu badawczego w ekonomii. Heryng przywołuje dzieła takich autorów jak „Dickens, Balzac, Zola, Orzeszkowa, Szczedryn” dzięki którym poznajemy życie mas „w całej pełni”. Jakże zatem aktualne są jego słowa, że „dla każdego, kto pragnie zrozumieć i odczuć prądy życia gospodarczego, poznanie dzieł tych pisarzy okaże się niemniej pożyteczne, jak przestudyowanie Ricardo, Milla lub Rodbertusa” (s. 281).

Po przedstawieniu zadań statyki ekonomicznej Heryng przechodzi do opisu dynamiki ekonomicznej, której przypisuje dwa zadania: „*ogólne* - co do powstawania, rozwoju i zależności genetycznej zasadniczych faz ustroju społeczno-ekonomicznego -- i *specjalnie* - co do powstawania, rozwoju i wzajemnej zależności genetycznej pomiędzy stopniowo rozwijającymi się formami oddzielnych instytucji ekonomicznych” (s. 288). Jakże współcześnie brzmią jego słowa, że „w dynamice ekonomicznej główna uwaga zwróconą zostanie na zasadnicze zmiany w organizacji pracy w związku z organizacją klasową i postęпами techniki, a także na ewolucję takich podstawowych pojęć, form i stosunków prawnych, jak np. własność prywatna czyli jednostkowa i własność zbiorowa (państwowa i gminna), jak formy spadkobrania i dziedziczenia, jak wzajemna zależność ekonomiczna różnych grup społecznych i wspólna ich zależność od władzy państwowej”.

Marka Skousena *Logika ekonomii*

Intencją Skousena było napisanie podręcznika do nauczania podstaw ekonomii, tak by używając prostego, komunikatywnego języka, ale jednocześnie starając się przedstawić problematykę gospodarczą w sposób spójny i nie unikając podkreślania złożoności zjawisk gospodarczych, zachęcić studentów do poznania mechanizmów i zjawisk gospodarczych. Ten zamysł udał się mu w pełni. W większości podręczników brak jest odwołań do codziennego doświadczenia czytelników. Skousen idzie inną drogą, w naturalny sposób dyskutując o skomplikowanych problemach ekonomicznych odwołuje się do niemalże codziennych, współczesnych zjawisk gospodarczych.

Mimo, że we Wstępie pisze, że w książce przedstawione będą problemy mikroekonomiczne (Część II: Mikroekonomia i teoria popytu i podaży) oraz makroekonomiczne (Część III: Makroekonomia) to analizując szczegółowe zagadnienie, Skousen nie trzyma się sztywno podziału na mikroekonomię i makroekonomię i bardzo często w tym samym podrozdziale obie perspektywy wzajemnie się uzupełniają.

Trzy pierwsze rozdziały, składające się na część pierwszą, są doskonałą zachętą do studiowania ekonomii i zapoznania się z pozostałymi trzema częściami tej książki, jednocześnie są zachętą do samodzielnego poznawania zjawisk ekonomicznych, już na poziomie zaawansowanym. Przede wszystkim postarano się dać odpowiedź na podstawowe pytania analizy ekonomicznej: co motywuje aktywność ekonomiczną, w jaki sposób tworzy się (lub niszczy) bogactwo oraz w jaki sposób może wzrosnąć (lub spaść) standard życia.

Choć sam Skousen o tym nie pisze, to wydaje mi się, że kontynuuje on myśl Frédérica Bastiata, którą zawarł w opublikowanych w 1850 roku *Harmoniach ekonomicznych*, i wiele uwagi poświęca on problemowi jak to się dzieje, że „konsumenci, pracownicy, właściciele ziemi i nieruchomości oraz kapitaliści”, pracując indywidualnie, wspólnie tworzą dobrobyt. Przedstawiając te zagadnienia zwykle dodawany jest komentarz o roli rządu, o tym w jakim stopniu rząd może pomóc lub utrudnić działalność gospodarczą. Skousen stwierdza, że w największym skrócie można powiedzieć, że „ekonomia interesuje się bogactwem, dochodem, decyzjami, bodźcami, poziomem życia i wzrostem, a więc tematami dla wszystkich niezwykle istotnymi”. Po zwróceniu uwagi na szczególne cechy gospodarowania (‘ograniczoność czasu i zasobów, niepewność przyszłości, konieczność pracy i różnorodność popytu konsumpcyjnego’) Skousen przedstawia prosty, „zdroworozsądkowy model zachowań gospodarczych i satysfakcji konsumentów”. W modelu tym pokazano jak zaspokojenie potrzeb materialnych i usług dokonuje się w kolejnych etapach aktywności gospodarczej (zasoby, produkcja, dystrybucja, konsumpcja/inwestycja).

W kolejnych dziesięciu rozdziałach przedstawiono problemy tradycyjnie zaliczane do mikroekonomii, mianowicie teorii popytu konsumpcyjnego i sposobom zaspokajania tego popytu przez producentów. Skousen nie tylko zwraca uwagę na to, że czymś naturalnym jest oczekiwanie producentów, że w długim okresie przychody zwykle przewyższają koszty, ale podkreśla, że by to oczekiwanie zrealizować każda z firm „powinna współpracować z wieloma interesariuszami, ustalać odpowiednie ceny, kontrolować koszty i dostosowywać się do nowych wymogów konkurencji i rynku”. Ważną cechą zastosowanego podejścia jest to, że analiza zjawisk na poziomie mikroekonomicznym zaczyna się od rachunku zysków i strat przedsiębiorstwa. Dzięki temu zwraca się uwagę na dynamikę zachowania firmy, a nie (jak to jest zwykle przedstawiane w ‘tradycyjnych’ podręcznikach ekonomii) skupia się uwagę na określenie warunków osiągnięcia stanu równowagi. Analiza rachunku zysków i strat staje się punktem wyjścia do wprowadzenia pojęć popytu i podaży na poszczególne dobra i usługi. W odbiegający od tradycyjnego podejścia podręcznikowego, Skousen omawia potrzeby konsumentów, to w jaki sposób zmieniają się ich gusta, jak reagują na zmiany cen, w jaki sposób potrzeby konsumentów spełniane są przez dostawców, w jaki sposób aktywność przedsiębiorców stale zaburza sytuację, jak tworzone są nowe dobra oraz „jak ziemia, praca, kapitał i przedsiębiorczość współpracują w celu zaspokojenia potrzeb konsumentów”. Autor podkreśla też, że o ile współpraca jest niezbędna, to równie istotne jest zrozumienie konfliktów i problemów jakie pojawiają się pomiędzy właścicielami ziemskimi, robotnikami i kapitalistami. W kolejnych rozdziałach analizowane są również różne stopnie konkurencji i monopolu. Jeden rozdział poświęcony jest analizie roli przedsiębiorczości w rozwoju gospodarczym. Wiele uwagi poświęca Skousen analizie procesów finansowych, rynkom akcji i obligacji.

W kolejnych pięciu rozdziałach Skousen skupia się na analizie tego w jaki sposób gospodarka działa jako całość, czyli przedstawia problemy tradycyjnie zaliczane do makroekonomii. Opisuje Zagregowaną Strukturę Produkcji oraz przedstawia różne sposoby mierzenia aktywności gospodarczej (np. Nakłady Krajowe Brutto (NKB), wydatki pośrednie (WP), Produkt Krajowy Brutto (PKB), Dochód Narodowy (DN)). Wprowadzając ‘udoskonaloną wersję Zagregowanej Podaży i Popytu’, Skousen stara się podkreślić kluczową rolę stóp procentowych dla dążenia do makroekonomicznej równowagi i osiągnięcia wzrostu gospodarczego. Naturalnie Skousen opisuje obszary tradycyjnie przypisywane analizie makroekonomicznej jak inflacja, pieniądz, czy system bankowy, czyni to jednak w sposób odbiegający od tradycyjnie używanego w podręcznikach ekonomii. Zainteresowaniu się tego typu problemami makroekonomicznymi sprzyjają zarówno sposób prezentacji (zwłaszcza komunikatywny język) jak i liczne ‘przykłady z życia gospodarczego’.

Kolejne dziewięć rozdziałów poświęcone jest polityce rządu i wpływowi tej polityki na rozwój gospodarczy. Jak możemy oczekiwać, Mark Skousen nie zna podręcznika Wiesława Sameckiego do ekonomiki, możemy jednak powiedzieć, że pozornie postępuje on wbrew przesłaniu Sameckiego, który, jak pamiętamy, uznał, że „mieszanie ekonomiki z polityką gospodarczą jest błędem zarówno z merytorycznego punktu widzenia, jak i ze stanowiska dydaktyki. Jest to sprzeczne przede wszystkim z epistemologiczną zasadą odrębności, która jest podstawą istnienia każdej uznanej dziedziny wiedzy. ... Łączenie przedmiotu ekonomiki z przedmiotem polityki gospodarczej szkodzi procesom uczenia i studiowania teorii ekonomii.” Jednakże Skousen nie ‘miesza ekonomiki z polityką gospodarczą’. W pierwszych 18 rozdziałach przedstawia rozważania teoretyczne (ilustrowane licznymi przykładami z życia gospodarczego), a dopiero po tym odnosi się do sfery polityki rządu. Ponadto, biorąc pod uwagę to w jakim ogromnym zakresie współczesne rządy wpływają na rozwój gospodarczy, zawarcie tej problematyki w podręczniku do podstaw ekonomii wydaje się w pełni uzasadnione. Odpowiednie przedstawienie tej problematyki może być także pomocne w zrozumieniu, i krytycznej analizie, publikacji w tzw. massmediach (prasa, telewizja, radio, internet). Skousen stara się odpowiedzieć na tak ważne pytania jak: które z funkcji państwa są uzasadnione, jaką rolę pełni rząd w polityce pieniężnej. W kolejnych rozdziałach Mark Skousen przedstawia teorię i praktykę opodatkowania, długu narodowego i wydatków finansowanych z deficytu, opisuje wpływ polityki fiskalnej i monetarnej rządów na inflację, recesję i cykl koniunkturalny. W tej części podręcznika widać wyraźnie osobisty, krytyczny stosunek Skousena do dominującego myślenia polityków, ekonomistów, ale także i wielu przedsiębiorców, opartego na ekonomii keynesowskiej. W kilku rozdziałach Mark Skousen zajmuje się także regulacjami rządowymi mającymi wpływ na stan środowiska naturalnego, handel międzynarodowy, rolnictwo, mieszkalnictwo i przedsiębiorczość.

W ostatnim, dwudziestym ósmym rozdziale, zatytułowanym ‘Co robią ekonomiści?’ Mark Skousen zauważa, że ekonomia rozszerzyła swoje wpływy poza politykę rządu, ma istotny wpływ na ‘świat wielkich finansów, zarządzanie przedsiębiorstwem, prawo, kryminologię, socjologię, religię i inne dyscypliny’. Celem tego rozdziału jest też pokazanie wglądu w zawód ekonomisty osobom zainteresowanym taką karierą. Skousen zadaje pytanie ‘Czy powinieneś studiować ekonomię?’ i dalej pisze: „Zachęcam do tego z kilku powodów. To studia o szerokim zakresie dotykające wielu obszarów zainteresowań, w tym matematyki, statystyki, pieniądza, rynku akcji, biznesu, dziennikarstwa i polityki. Ekonomia może ci się przydać w twojej karierze, nawet jeśli zdecydujesz się robić coś innego”.

W jednym z podrozdziałów, Skousen przedstawia siedem podstawowych reguł, których zastosowanie do różnych problemów, może zmienić świat. Skousen nazywa je ‘siedmioma potężnymi narzędziami ekonomii’. Narzędzia te stale przewijały się w książce przy okazji dyskusji różnorodnych problemów. Wymieńmy może je tylko, a ich krótki opis można znaleźć w *Logice ekonomii* na str. 750-3: 1. Odpowiedzialność. 2. Oszczędzanie i analiza kosztów i korzyści 3. Oszczędności i inwestycje. 4. Bódcze. 5. Konkurencja i wybór. 6. Przedsiębiorczość i innowacje 7. Opiekuńczość.

Warto też zwrócić uwagę, że każdy rozdział *Logiki ekonomii* kończy się w podobny, interesujący sposób, mianowicie po dyskusji specyficznego problemu w danym rozdziale, przedstawione jest ‘Podsumowanie’ oraz lista ważnych terminów użytych w tym rozdziale. Po tym przedstawiane są sylwetki znanych ekonomistów, którzy wnieśli duży wkład w rozwój problematyki poruszanej w danym rozdziale (ta część nazywana jest ‘Wpływowi ekonomiści’). Na samym końcu każdego rozdziału przedstawiana jest lista problemów do rozważenia oraz zalecana literatura do dalszego studiowania.

Warto zwrócić uwagę, że zarówno w wydaniu polskim, jak i w wydaniu amerykańskim spis treści jest bardzo krótki, ogranicza się do tytułów rozdziałów. Wydaje mi się, że

pożytecznym byłoby przedstawienie bardziej szczegółowego spisu treści. Taki przegląd poruszanej problematyki, bez konieczności dłuższego wertowania podręcznika, mógłby być zachętą do podjęcia systematycznego studiowania *Logiki ekonomii* Marka Skousena. Wyręczyłem w tym względzie wydawców i w dodatku do tych moich ogólnych uwag załączam taki detaliczny spis treści.

Polecam *Logikę ekonomii* Marka Skousena wszystkim - studentom, nauczycielom, każdemu zainteresowanemu poznaniu istoty zjawisk gospodarczych. To będzie logiczny wybór.

Literatura

- Heryng Zygmunt, 1896, *Logika ekonomii. Zasadnicze pojęcia ekonomiczne ze stanowiska nauki o energii*, Warszawa: Wydawnictwo „Głosu”, Druk F. Csernáka, Krakowskie Przedmieście No 6. (Wstęp dostępny pod: <http://kwasnicki.prawo.uni.wroc.pl/todownload/Logikaekonomiiwstep.pdf> , Rozdział XII dostępny pod: <http://kwasnicki.prawo.uni.wroc.pl/todownload/RozdzialXIIZH.pdf>)
- Kwaśnicki Witold, 2001, 'Zygmunta Herynga logika ekonomii', *Gospodarka Narodowa*, 2001/10 (dostępny pod: <http://kwasnicki.prawo.uni.wroc.pl/todownload/heryng.pdf>)
- O'Rourke Patrick Jake, 2006, *Wykończyć bogatych*, Wydawnictwo Wektory, tłum. Jerzy Morka.
- Skousen Mark, 2015, *Logika ekonomii*, Warszawa: Fijorr Publishing, Przekład Bogusz Pawiński
- Samecki Wiesław, 2005, *Wprowadzenie do ekonomiki*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Dodatek

Bardziej szczegółowy spis treści podręcznika Marka Skousena *Logika ekonomii*

Rozdział 1 Czym zajmuje się ekonomia?

- Czym jest ekonomia? (Ekonomia to nauka o bogactwie, o tym jak się ono tworzy i jak się zmniejsza).
- Czym jest bogactwo? (Na bogactwo składają się dobra i usługi, które mogą zostać wykorzystane do zaspokojenia naszych obecnych lub przyszłych potrzeb).
- Pieniądze i bogactwo (Czy pieniądze to bogactwo? Eksperyment z banknotem. W jaki sposób czynniki produkcji wpływają na bogactwo?)
- Czy siła robocza jest majątkiem?
- Jak tworzy się bogactwo?
- Etyka w ekonomii
- Proces tworzenia bogactwa
- Czy ekonomia zajmuje się jedynie dobrami materialnymi?
- Moralność i ekonomia
- Dystrybucja dochodu i bogactwa
- Odpady i zanieczyszczenie środowiska
- Rola państwa
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Adam Smith i Bogactwo Narodów
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 2 Podstawy zachowań gospodarczych

- Budulec światowej gospodarki (1. Potrzeby i pragnienia ludzkie są praktycznie nieograniczone. 2. Zasoby konieczne do zaspokojenia tych potrzeb i pragnień są ograniczone i zwykle bezużyteczne w stanie naturalnym.)
- Nienasycone pragnienia
- Potrzeby a pragnienia
- Zasoby i problem rzadkości
- Zasoby: obfitość czy rzadkość?
- Czynienie zasobów użytecznymi
- Koszty dystrybucji
- Zanieczyszczenia i odpady
- Czas i amortyzacja
- Uniwersalny problem ekonomiczny
- Konkurencja i współpraca
- Nierówność: dobrodziejstwo czy przekleństwo?
- Prawo przewagi komparatywnej
- Rola przedsiębiorcy
- Ludzkie działanie i znaczące zachowanie
- Czy istnieje ekonomia newtonowska?
- Weryfikowanie teorii ekonomicznej za pomocą faktów
- Sukces i porażka
- Zasady przyczynowości i niepewności
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Metodologia Ludwiga von Misesa
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 3 Produkcja, wymiana i konsumpcja: struktura działalności gospodarczej

- Podaż w gospodarce „wytwórczej”
- Handel hurtowy i transport
- Sektor wytwórczy
- Pierwszy etap: podstawowe zasoby
- Proces gospodarczy z lotu ptaka
- Co wpływa na wartość?
- Analiza poszczególnych produktów (1. Wytworzenie każdego dobra lub usługi wymaga czasu; niektóre dobra wymagają go więcej niż inne. 2. Wytworzenie każdego dobra lub usługi może wymagać kilku stadiów produkcji. 3. Każdy etap produkcji dodaje pewną wartość. W miarę jak produkt przechodzi przez kolejne etapy, producenci wykorzystują ziemię, pracę i kapitał, by dany produkt zbliżył się do stanu odpowiadającemu ostatecznym konsumentom. Czynniki produkcji dodają wartość wraz z kolejnymi etapami produkcji.)
- Tworzenie modelu ekonomicznego
- Uproszczone założenia
- Ogólny model gospodarki „wytwórczej”
- Zagregowana struktura produkcji
- Powszechny zasięg ZSP (Zagregowana struktura produkcji)
- Współpraca oraz udziałowy model kapitalizmu
- Rola usług
- Rola pieniądza i wymiany w produkcji dóbr i usług
- Proces produkcyjny

- Znaczenie zapasów
- Konkurencja i kooperacja
- Konsumpcja i inwestycje
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Carl Menger, założyciel Szkoły Austriackiej
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 4 Teoria firmy: rola zysków i strat

- Co chce osiągnąć firma?
- Centralna rola przedsiębiorcy
- Studium przypadku: Samochody porsche
- Przykład: Microsoft Corporation
- Mikromodel pojedynczego przedsiębiorstwa
- Związek pomiędzy mikro i makro
- Status finansowy firmy: trzy możliwości
- Rola zysków i strat
- Koszt alternatywny kapitału
- Dyscyplina rynku
- Ocenianie rentowności spółki
- Czy zyski zawsze są niezawodną wskazówką?
- W jaki sposób powiększyć zyski lub zmniejszyć straty
- Analiza kosztów i korzyści
- Korzystanie z EVA w celu poprawy ekonomicznej wydajności (Ekonomiczna wartość dodana (EVA))
- Dwie cechy gospodarki rynkowej (1. Ilość, jakość i różnorodność dóbr i usług powiększają się wraz z upływem czasu. 2. Straty zostają ograniczone do minimum, a środki z zasady są wykorzystywane efektywnie.)
- W jaki sposób wzrastają ilość, jakość i różnorodność
- Wyższa efektywność
- Wprowadzenie popytu i podaży
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Edwards Deming i rewitalizacja gospodarcza firmy
- Problemy do rozważenia
- Aneks: Zrozumieć podstawy księgowości
- Rachunek przychodów i rozchodów: podstawa
- Bilans: określenie wartości netto
- Korzystanie ze schematu bilansu
- Przepływy pieniężne: siła napędowa firmy
- Spojrzenie ekonomiczne na rachunkowość
- Podsumowanie
- Jak działa EVA
- Zalecana literatura

Rozdział 5 Ustalanie cen i produkcja: prawo popytu

- Podsumowanie wcześniejszych rozdziałów
- Tworzenie krzywej popytu
- Malejąca krzywa popytu

- „Przy innych czynnikach niezmiennych”
- Elastyczność popytu
- Pomiar elastyczności
- Elastyczność cenowa nie jest nachylona
- Znaczenie elastyczności cenowej popytu
- Elastyczność i opłacalność
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Alfred Marshall, ojciec mikroekonomii
- Problemy do rozważenia

Rozdział 6 Podaż i popyt

- Jak podaź zaspokaja popyt
- Co to jest krzywa podaży?
- Elastyczność podaży
- Podaż, popyt i ceny
- Trzy podstawowe zasady systemu rynkowego (Zasada niedyskryminacji, Rynek jako system motywacyjny, Zasada korzyści)
- Ograniczenia analizy podaży i popytu
- Niedobory i nadwyżki
- Jak rynek reaguje na niedobory
- Analiza przypadku: kryzys energetyczny
- Jak rynek reaguje na nadwyżki
- Cztery scenariusze podaży i popytu
- Rola systemu cen
- Nadwyżka konsumencka
- Renta sprzedawcy
- Marginalne determinowanie cen
- Podaż i popyt raz jeszcze
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Gary Becker i mikroekonomia
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 7 Jak koszty wpływają na ceny

- Powrót do przykładu Microsoftu
- Historyczne przykłady obniżania cen wywołanego redukcją kosztów
- Korzyść skali
- Czy koszty jednostkowe mogą wzrastać?
- Sony oraz krzywa kosztów w kształcie litery U
- Czy krzywa kosztów w kształcie litery U ma zastosowanie również w perspektywie długoterminowej?
- Obniżenie kosztów i podniesienie standardu życia
- Co łączy koszty i przychody?
- „Ustalanie cen” a „akceptowanie cen”
- Wzrost cen: popychany przez koszty czy ciągnięty przez popyt?
- Czy wyższe ceny ropy podnoszą koszty?
- Zasada pochodnego popytu

- Ceny są równe użyteczności krańcowej
- Zasada kosztu alternatywnego
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowi ekonomista: William Stanley Jevons i teoria wartości
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 8 Monopol i konkurencja

- Czy monopole osiągają ponadprzeciętne zwroty?
- Jak bardzo rozpowszechnione są monopole?
- Definicje monopolu
- Poszukiwanie idealnego modelu konkurencji
- Mankamenty konkurencji doskonałej
- Korzyści skali
- Kwestia koncentracji
- Konkurencja w branży komputerowej
- Jak wygląda poprawny model konkurencji?
- Rola rządu: prawo antymonopolowe
- Słynne procesy antymonopolowe
- Argumenty przeciwko działalności antymonopolowej
- Deregulacja
- Monopole naturalne
- Zwiększona konkurencja wśród przedsiębiorstw użyteczności publicznej
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowi ekonomista: George J. Stigler
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 9 Czynniki produkcji: ziemia, renta i zasoby naturalne

- Tradycyjne spojrzenie konkurencyjne
- Nowe spojrzenie: kooperacyjny charakter gospodarki
- Identyfikacja rynku czynników produkcji w mikromodelu
- Ziemia, prawa własności i demokracja
- Ziemia i prawa własności
- Co to jest ziemia?
- Czy podaż gruntów jest doskonale nieelastyczna?
- Henry George i jednolity podatek od renty gruntowej
- Debata nad systemem jednego podatku gruntowego George'a
- Krzywa podaży nie jest doskonale nieelastyczna
- Pojęcie renty ekonomicznej
- Koncepcja pogoni za rentą
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowi ekonomista: Thomas Malthus i David Ricardo
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 10 Czynniki produkcji: płace, zatrudnienie i wydajność pracy

- W XX wieku płace realne gwałtownie wzrosły
- Spowolnienie wzrostu średniej płacy realnej?
- Rola pracy w biznesie
- Płace, popyt pochodny i marginalna wydajność pracy
- Praca vs. wypoczynek: wsteczne zakrzywienie krzywej podaży?
- Popyt na pracę
- Zasada jednej stawki płac
- Dyskryminacja pracy i „równa płaca za równą pracę”
- Dyskryminacja i akcja afirmatywna
- Debata nad prawami o porównywalnej wartości
- Wartość wyższego wykształcenia
- Dlaczego płace rosną?
- „5 dolarów za dzień” – historia Forda
- Wydajność pracy wpływa na wzrost wszystkich płac: zasada „lokaja Misesa”
- Kontrowersje wokół płacy minimalnej (Jaki efekt daje płaca minimalna?)
- Czy związki zawodowe mogą podnieść wysokość płac?
- Rosnące znaczenie związków w sektorze publicznym
- Zatrudnienie i bezrobocie
- Tymczasowe bezrobocie i stopa naturalna
- Problem z definiowaniem bezrobocia
- Rzeczywiste stawki płac i teoria bezrobocia
- „Lepkie płace”. Kto jest winny?
- Zarządzanie pracą
- Japoński model zarządzania
- Państwo wobec bezrobocia
- Analiza przypadku: kryzys bezrobocia w Europie i USA
- Jaka jest przyczyna utrzymującego się wysokiego poziomu bezrobocia?
- Co spowodowało powolne ożywienie w zatrudnieniu?
- Cykliczne bezrobocie i krzywa Phillipsa
- Między inflacją a bezrobociem
- Krzywa Phillipsa i nowa gospodarka
- Solidna ekonomia pracy
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: John Bates Clark i krańcowa produktywność pracy
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 11 Kapitał i odsetki

- Historia Hongkongu i Szwajcarii
- Znaczenie kapitalizmu
- Dlaczego niektóre kraje są bogate a inne biedne
- Co to jest kapitał?
- Charakterystyka trwałych dóbr kapitałowych
- Dlaczego kapitał niesie za sobą tak wiele korzyści?
- Ekonomia technologii kapitałowej
- Produktywność kapitału

- Korzyści płynące z określonych metod produkcji
- Zasada pogłębiania kapitału
- Redukcja kosztów i poszerzanie rynku
- Czy automatyzacja powoduje trwałe bezrobocie?
- Rola funduszy kapitałowych
- Amortyzacja i inflacja
- Stopy procentowe
- Stopy procentowe i rynek funduszy pożyczkowych
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Eugen Böhm-Bawerk i *Pozytywna teoria kapitału*
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 12 Rola przedsiębiorczości

- Thomas A. Edison był przedsiębiorcą-wynalazcą
- John D. Rockefeller był przedsiębiorcą-kapitalistą
- George Soros jest przedsiębiorcą-finansistą
- Centralna rola przedsiębiorczości
- W kierunku równowagi
- Rola alternatywna: odchodzenie od równowagi
- Schumpeter i koncepcja „kreatywnej destrukcji”
- Ekonomia informacji
- Niepewność i proces odkrywania
- Cena jako środek komunikacji
- Reklama i jej krytycy
- Cel reklamy
- Reklama jako źródło informacji
- Krytycy reklamy
- Wysoki odsetek niepowodzeń nowych produktów
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Peter F. Drucker – guru zarządzania
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 13 Finansowanie kapitalizmu. Rynki akcji i obligacji

- Giełda jako źródło kapitału
- Tradycyjne źródła kapitału
- Trzy formy prawne prowadzenia działalności gospodarczej
- Korzyści płynące z tworzenia korporacji
- Finansowanie firmy
- Wejście na giełdę
- Czy inwestorzy powinni kupować nowo emitowane akcje?
- ABC giełdy
- Giełdy świata
- Indeksy giełdowe
- Jaki jest najlepszy sposób inwestowania na giełdzie?
- Wskaźnik cena/zysk
- Kupno i sprzedaż: pośrednictwo handlowe

- Kupowanie na marginesie
- Krótka sprzedaż
- Kiedy sprzedawać
- Rozwój funduszy inwestycyjnych
- Powstanie otwartych funduszy inwestycyjnych
- Powrót zamkniętych funduszy
- Nowy świat funduszy inwestycyjnych typu ETF
- Czy rynek można pokonać?
- Czy akcje stanowią dobre zabezpieczenie przed inflacją?
- Rynek obligacji jako alternatywne źródło kapitału
- Podstawy rynku obligacji
- Rozwój funduszy rynku pieniężnego
- Rodzaje obligacji
- Wzrost długu: dobrze czy źle?
- Wpływ dużego rynku długu skarbowego
- Co motywuje rynki kredytowe?
- Czy giełda to wielkie kasyno?
- Rola rządu w branży papierów wartościowych
- SEC: koszty vs. zyski
- Fałszywe poczucie bezpieczeństwa?
- Kapitalizm finansowy rozwija się
- Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Harry Markowitz i nowoczesna teoria portfela
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 14 Zrozumienie makroekonomii

- Dlaczego makroekonomia jest ważna
- Logiczne podejście do mikro... i makro
- Ogólny model gospodarki: przypomnienie
- Proces produkcji: mikro przykład
- Charakterystyka procesu gospodarczego
- Charakterystyka czteroetapowego modelu
- Pomiar gospodarki: NKB i PKB
- Pieniądz, wymiana i handel: elementy składowe globalizacji
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Wassily Leontief i współzależności dynamicznej gospodarki
- Zalecana literatura

Rozdział 15 Sposoby pomiaru aktywności ekonomicznej, dochodu i majątku

- Metody pomiaru wydatków w gospodarce
- Przyglądając się każdemu etapowi produkcji
- Całkowite wydatki vs. wartość dodana
- Pomiar makroekonomiczny
- Znaczenie nakładów pośrednich (NP)
- Znaczenie produktu krajowego brutto (PKB)

- PKB jest tylko ostatecznym rezultatem produkcji
- Trzy sposoby pomiaru PKB
- Studium przypadku: PKB Globalne
- PKB wedle wartości dodanej
- PKB wedle źródeł dochodu
- Co pomija PKB?
- Inne ważne statystyki dochodu narodowego
- Pomiar majątku i dochodów
- Jak ważne są wyniki giełdowe?
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływy ekonomista: Simon Kuznets i wynalazek obliczania dochodu narodowego
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 16 Inflacja cen i siła nabywcza pieniądza

- Ceny surowców: najmniejsza stabilność
- Indeks cen dóbr produkcyjnych (PPI)
- Indeks cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI)
- Czy CPI jest dobrym miernikiem kosztów utrzymania?
- Czy CPI może zawyżać koszty utrzymania?
- Zrozumienie łańcuchowego indeksu cen
- Dobra Harolda
- Podejście stałej wagi
- Podejście łańcuchowe
- Deflator PKB
- Zmienność i struktura produkcji
- Kwestie do rozważenia
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływy ekonomista: Irving Fisher – ojciec ekonomii monetarnej i indeksów cen
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 17 Wzrost gospodarczy: oszczędności, inwestycje, technologia

- Jaki jest klucz do sukcesu gospodarczego?
- Oszczędzanie i klasyczna teoria wzrostu
- Keynesowski paradoks zapobiegliwości: czy większa oszczędność prowadzi do recesji?
- Klasyczna obrona oszczędności
- Przykład budowy mostu
- A co z oszczędzaniem podczas krachu?
- Dowody empiryczne wskazują na powiązania pomiędzy oszczędnościami a wzrostem
- Co jest ważniejsze? Konsumpcja czy inwestycje?
- Keynes i mentalność antyoszczędnościowa
- Co jest większe: wydatki konsumpcyjne czy inwestycje biznesowe?
- Źródła błędów

- Prawo Saya kontra prawo Keynesa
- Jak można sprzedawać bez zainteresowanego nabywcy?
- Co spowodowało Boom West Coast?
- Studium przypadku Napędzanie gospodarki? Chiny versus USA
- Studium przypadku Wskaźniki wyprzedzające potwierdzają prawo Saya
- Oszczędność podlega prawu malejących przychodów
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowi ekonomiści: Jean Baptiste Say, Robert Solow i wzrost gospodarczy
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 18 Pieniądz i komercyjny system bankowy

- Tajemnica pieniądza
- Teoremat regresji
- Czy może istnieć cywilizacja bez pieniędzy?
- Jak rozwinął się handel
- Barter i wymiana bezpośrednia
- Jak trudna jest wymiana pośrednia?
- Właściwości pieniądza naturalnego
- Korzyści związane z pieniądzem i jego wykorzystanie
- Historia monet
- Bimetalizm i prawo Greshama
- Pochodzenie jednostek monetarnych
- Rola pieniądza papierowego
- Wprowadzenie do rachunków osobistych i książeczek czekowych
- System rezerw cząstkowych i kruchość systemu monetarnego
- Currency school i banking school
- Rozwój bankowości kupieckiej i kapitalizmu finansowego
- Dom Medyceuszów i niemieccy Fuggerowie
- Rotschildowie z Europy
- Dom Morganów
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowi ekonomista: Murray Rothbard i solidny pieniądz
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 19 Inflacja, bankowość centralna i polityka monetarna

- Potrzeba banku centralnego
- Początki bankowości centralnej w USA
- Klasyczny standard złota (1816–1914)
- Argumenty na rzecz złota
- Niebezpieczeństwa systemu nieodkupnego pieniądza papierowego
- Argumenty przeciwko złotu
- Historia Banku Rezerwy Federalnej
- Rezerwa Federalna podczas I wojny światowej i lat dwudziestych

- Wielki Kryzys: największy błąd Rezerwy Federalnej
- Współczesny System Bankowości Rezerwy Federalnej
- Narzędzia monetarne Rezerwy Federalnej
- Jak mnożnik bankowy zwiększa podaż pieniądza
- Obliczanie podaży pieniądza
- Klasyczna teoria inflacji
- Ilościowa teoria pieniądza
- Stabilizacja cen czy reguła monetarna?
- Sterowanie stopami procentowymi przez Banki Rezerwy Federalnej
- Reguła Taylora
- Wady i zalety wyznaczania celu inflacyjnego
- Luzowanie ilościowe i wielka recesja
- Cena złota a wyznaczanie celu inflacyjnego: czy istnieje złota reguła monetarna?
- Bank Rezerwy Federalnej jako pożyczkodawca ostatecznej instancji
- Jakie wnioski: reguły, władza czy leseferyzm?
- Czy na świecie istnieją lepsze systemy bankowe?
- A co z wolną bankowością?
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Milton Friedman i monetaryzm
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 20 Polityka fiskalna i rola rządu

- Trzy podstawowe pytania ekonomii politycznej
- Właściwa rola rządu w wolnym społeczeństwie
- Stanowisko libertariańskie
- Pogląd socjaldemokratyczny
- Studium przypadku Bitwa o Diamond Head. Przykład zawodności rynku?
- Historia Diamond Head
- Czy istnieje rozwiązanie rynkowe?
- Dwa studia przypadków małego rządu lub jego braku
- „Bezpaństwowa” Somalia: teoremat Coase’a w działaniu
- Witalność dobrego rządu
- Uzasadniona rola państwa
- Rząd: za mały czy za duży
- Ilościowe określenie właściwego rozmiaru rządu
- Pięć narzędzi pomiaru działalności rządu
- Wzrost rządu
- Rozwój państw opiekuńczo-militarnych. Krótka historia rosnącej władzy rządu
- Ekonomia wyboru publicznego i polityka rządu
- Zasady rynkowe dla legislatorów
- Zasada opiekuńczości
- Social Security i Medicare. Sieć bezpieczeństwa czy pułapka?
- Alternatywy oparte o kryterium dochodowe
- Reforma systemu ubezpieczeń społecznych. Lekcje z sektora prywatnego
- Rozwiązanie Druckera. Prywatne korporacje jako preferowana instytucja społeczna
- Podsumowanie Ważne terminy

- Wpływowi ekonomiści: James Buchanan, Gordon Tullock i szkoła wyboru publicznego
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 21 Dochody budżetowe i polityka podatkowa

- Rozmiar i wysokość opodatkowania
- Zasada odpowiedzialności lub korzyści: płaci użytkownik
- Studium przypadku San Francisco buduje nowy stadion baseballowy: kto płaci?
- Ekonomiści krytykują publiczne finansowanie stadionów sportowych
- Zasada sprawiedliwości
- Opodatkowanie progresywne: czy bogaci powinni płacić więcej?
- Studium przypadku Podatki papierosowe, czarny rynek i przestępczość: Lekcja wyciągnięta z 50-letniej przegranej bitwy w Nowym Jorku
- Różne rodzaje opodatkowania
- Studium przypadku Drogi płatne jako sposób na redukcję korków
- Nierówności dochodowe, krzywa Lorenza i progresywne opodatkowanie
- Obniżenie opodatkowania progresywnego
- Ruch na rzecz podatku liniowego
- Podatek dochodowy od osób prawnych i podwójne opodatkowanie
- Opodatkowanie dóbr inwestycyjnych
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowi ekonomiści: Pigou, Laffer i sztuka podatków
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 22 Finansowanie wydatków z deficytu i dług publiczny

- Argentyna, wymienialność i wydatki finansowane z deficytu
- Klasyczny model odpowiedzialności fiskalnej
- Rewolucja amerykańska a rewolucja francuska: studium kontrastów monetarnych
- Inne zakończenie: rewolucja francuska (1789–1799)
- Gospodarka światowa po II wojnie światowej: epoka Keynesa
- Ekonomia keynesowska: czy kapitalizm jest z natury niestabilny?
- Kto zawinił? Irracjonalni inwestorzy!
- Winowajca: niezainwestowane oszczędności
- Prawo Keynesa: popyt tworzy własną podaż
- Dodanie G do równania
- Keynes popiera aktywistyczną politykę fiskalną
- Keynes stawia roboty publiczne ponad inflację monetarną
- Jak mnożnik generuje pełne zatrudnienie
- Szkodliwe założenie Keynesa
- Punkt zwrotny dwudziestowiecznej ekonomii
- Wzloty i upadki ekonomii keynesowskiej
- Friedman a krzywa Phillipsa
- Powrót ekonomii keynesowskiej. Stworzenie zagregowanej podaży i zagregowanego popytu
- Współczesna ekonomia postkeynesowska

- Krótka krytyka ekonomii keynesowskiej
- Friedman odkrywa prawdziwą przyczynę Wielkiego Kryzysu
- Czy wolnorynkowy kapitalizm jest niestabilny?
- Mentalność antyoszczędnościowa
- Wpływ wydatków finansowanych z deficytu
- Obecna debata: oszczędności kontra stymulacja
- Wkład ekonomistów wyboru publicznego
- Czy suwerenne państwo może zbankrutować?
- Wady zrównoważonego budżetu
- Zalety zrównoważonego budżetu
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: John Maynard Keynes i rewolucja keynesowska
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 23 Regulacje rządowe i kontrola

- ABC regulacji gospodarczej
- Czy rynek może sam się regulować?
- Model gospodarczy Adama Smitha
- Jeszcze raz o teoremacie Coase'a
- Kto chroni konsumenta?
- Agencja żywności i leków: bezpieczeństwo, ale jakim kosztem?
- Argumentacja na rzecz deregulacji
- Ekonomia płac, cen i kontroli czynszów
- Kontrola cen podczas klęsk żywiołowych
- Studium przypadku Kontrola czynszów w Nowym Jorku
- Władza pacjenta: Nowy konsumencki plan medyczny
- Czy rozwiązaniem jest powszechna opieka zdrowotna?
- Jak dobrze sprawdzają się systemy opieki zdrowotnej w Wielkiej Brytanii i Kanadzie?
- Rozwiązanie rynkowe: niższe koszty, wyższa jakość i zero kolejek
- Kto jest winny?
- Jak rozwiązać problem opieki zdrowotnej?
- ObamaCare – za i przeciw
- Wprowadzenie Health Savings Account (HSA). Historia Whole Foods
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Ronald Coase i teoremat Coase'a
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 24 Ekonomia środowiska

- „Tragedia wspólnego pastwiska”
- Duch Malthusa
- Rozgniewana planeta czy piękny świat: wolnorynkowa odpowiedź
- Efekt majątkowy
- Tworzenie bogactwa, odpady i efekty zewnętrzne
- Rozporządzenia rządu vs. prawa własności
- Kontrola zanieczyszczeń

- Rynkowe podejście do kontroli zanieczyszczeń
- Studium przypadku Afera Love Canal, 1978
- Ekolodzy kontra wielkie korporacje
- Globalne ocieplenie: globalna tragedia wspólnego pastwiska?
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Julian Simon – ekologia i zasób ostateczny
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 25 Ekspansja i kontrakcja: Co powoduje cykle koniunkturalne?

- Pomiar cyklu koniunkturalnego
- Identyfikowanie recesji
- Zatrudnienie i bezrobocie w czasie recesji
- Wyprzedzające wskaźniki koniunktury
- Jak cenny jest indeks oczekiwań konsumentów?
- Przyczyny cyklu koniunkturalnego i lekarstwa na jego działanie
- Monetarystyczna teoria cyklu koniunkturalnego
- Studium przypadku Irving Fisher – ojciec ekonomii monetarystycznej
- Fisher i Wielki Kryzys
- Austriacka teoria cyklu koniunkturalnego
- Studium przypadku austriackiego cyklu koniunkturalnego
- Polityczny cykl koniunkturalny
- Szoki zewnętrzne i „realny” cykl koniunkturalny
- Lekarstwa na cykl koniunkturalny
- Polityki monetarne do rozważenia
- Reguła monetarystyczna
- Wyznaczanie celu inflacyjnego w oparciu o cenę złota
- Wolna bankowość
- Kanadyjsko/australijski model bankowy
- Wyznaczanie celu inflacyjnego
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Friedrich Hayek i austriacka teoria cyklu koniunkturalnego
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 26 Globalizacja, protekcjonizm i wolny handel

- Handel, globalizacja i waluty
- Wielkość i zakres handlu międzynarodowego
- Studium przypadku Czy wolny handel prowadzi do politycznego separatyzmu?
- Korzyści płynące z wymiany i handlu
- Wzajemne korzyści płynące z handlu: przykład batonika
- Prawo przewagi komparatywnej
- Przykład lekarza i sekretarki
- Większość ekonomistów popiera wolny handel
- Kto mówi, że Ameryka nie eksportuje już wyrobów przemysłowych?
- Formy protekcjonizmu
- Argumenty za ograniczeniami handlu

- Analiza kosztów i korzyści metod protekcjonistycznych
- A co z konsumentem?
- Rozwiązanie alternatywne
- Teoremat symetrii Lerner. Czy kraje rozwijające się powinny wspierać eksport, czy wprowadzić strefę wolnego handlu?
- Czy deficyt handlowy ma znaczenie?
- Bilans płatniczy
- Wzrost i spadek wartości dolara i innych walut
- Teoria parytetu siły nabywczej
- Studium przypadku Indeks Big Maca
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowy ekonomista: Robert Mundell – wolny handel i globalizacja
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 27 Ekonomia rozwoju: kapitalizm, socjalizm i demokracja

- Bogactwo i ubóstwo w Indiach
- Wprowadzenie do ekonomii rozwoju
- Centralne planowanie i socjalizm
- Sowiecki „cud” gospodarczy
- Studium przypadku Singapur kontra Hongkong. Leseferizm przeciwko centralnemu planowaniu gospodarczemu – kto wygrywa? Komentarz New Zealand Herald
- Nowe badania pokazują, że gospodarki wolnorynkowe rozwijają się szybciej
- Powiew zmian w ekonomii rozwoju
- Model wzrostu Solowa
- Przeciwnicy pomocy zagranicznej
- Studium przypadku Mikropożyczki dla ubogich i Grameen Bank
- Mikrokredyty sektora prywatnego
- Sprzeciw wobec Banku Światowego
- Studium przypadku Narodziny kapitalizmu państwowego
- Denacjonalizacja: historia prywatyzacji
- Prywatyzacja ubezpieczeń społecznych
- Podsumowanie Ważne terminy
- Wpływowi ekonomiści: Karol Marks, Muhammad Yunus
- i globalne ubóstwo
- Problemy do rozważenia
- Zalecana literatura

Rozdział 28 Co robią ekonomiści?

- Kariera w ekonomii?
- Studia ekonomiczne
- Od ponurej nauki...
- ...do nowej nauki imperialnej
- Siedem potężnych narzędzi ekonomii (1. Odpowiedzialność. 2. Oszczędzanie i analiza kosztów i korzyści 3. Oszczędności i inwestycje. 4. Bodźce. 5. Konkurencja i wybór. 6. Przedsiębiorczość i innowacje 7. Opiekuńczość.)
- Potężne metody ekonomistów
- Czy inwestorzy mogą pokonać rynek?

- Teoria wyboru publicznego: nowy, lepszy rząd
- Ekonomia na sali sądowej
- Dzisiejsze wyzwania

Słownik terminologii ekonomicznej